

**КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ
«ОДЕСЬКА АКАДЕМІЯ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ»**

Кафедра психології, соціальної роботи та інклюзивної освіти

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Ректор

Л.К. Задорожна

« 23 »

серпня

20 23 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Інклюзивна освіта

Рівень вищої освіти другий (магістерський)

Спеціальність 011 Освітні, педагогічні науки

Освітньо-професійна програма Педагогіка середньої освіти

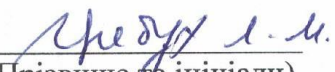
Робоча програма складена на основі навчальної програми з дисципліни «Інклюзивна освіта», розглянутої та схваленої на засіданні кафедри психології, соціальної роботи та інклюзивної освіти (протокол № 6 від «08» серпня 2023 р.) та затвердженої на засіданні Вченої ради КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради» (протокол № 4 від «31» серпня 2023 р.)

Розробник: Солнцева Олена Анатоліївна, старший викладач

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри психології, соціальної роботи та інклюзивної освіти
Протокол № 7 від «07» вересня 2023 р.

Завідувач кафедри

_____
(Підпис)

_____
(Прізвище та ініціали)

Гарант освітньої програми

_____
(Підпис)

_____
(Прізвище та ініціали)

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, рівень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни
		<i>заочна форма навчання</i>
Загальна кількість: кредитів – 3 годин – 90 змістових модулів – 3	Галузь знань <u>01 Педагогічна освіта</u> Спеціальність <u>011 Освітні, педагогічні науки</u> Рівень вищої освіти: Другий (магістерський)	Обов'язкова
		<i>Рік підготовки:</i>
		1-й
		<i>Семестр</i>
		2-й
		<i>Лекції</i>
		8 год.
		<i>Практичні, семінарські</i>
		4 год.
		<i>Самостійна робота</i>
78 год.		
		Форма підсумкового контролю: залік

2. Мета та завдання дисципліни

Мета навчальної дисципліни «Інклюзивна освіта» полягає у засвоєнні студентами теоретико-методологічних, нормативно-правових та організаційно-методичних засад інклюзивної освіти у сфері організації та впровадження інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами.

Основні завдання навчальної дисципліни:

- ✓ формування у магістрантів системи знань про особливості впровадження інклюзивного навчання в закладах освіти;
- ✓ формування усвідомленого розуміння основоположних засад інклюзивної освіти;
- ✓ розвиток соціально-особистісних компетентностей необхідних для роботи в інклюзивному освітньому середовищі відповідно до існуючого нормативно-правового забезпечення та сучасного розуміння інклюзивного навчання;
- ✓ досконале володіння стратегіями взаємодії з батьками дітей з особливими освітніми потребами;

- ✓ формування навичок диференційованого викладання та оцінювання;
- ✓ озброєння знаннями щодо впровадження технологій інклюзивного навчання в практику роботи закладу освіти;
- ✓ формування готовності до співпраці в умовах партнерської взаємодії з іншими учасниками процесу інклюзивного навчання;
- ✓ сприяння усвідомленню необхідності зростання професійної майстерності.

Процес вивчення дисципліни спрямований на формування елементів наступних компетентностей:

інтегральна компетентність – здатність розв’язувати проблеми, задачі дослідницького та/або інноваційного характеру у сфері освітніх, педагогічних наук та освітнього менеджменту.

ЗК 7 – здатність до міжособистісної взаємодії;

ЗК8 – здатність діяти соціально відповідально і свідомо;

СК3 – здатність враховувати різноманітність, індивідуальні особливості здобувачів освіти у плануванні та реалізації освітнього процесу в закладі освіти;

СК 8 – здатність інтегрувати знання у сфері освіти/педагогіки та розв’язувати складні задачі у мультидисциплінарних та міждисциплінарних контекстах;

СК 10 – здатність організовувати діяльність закладу освіти з урахуванням запитів, потреб і можливостей здобувачів як замовників та споживачів освітніх послуг.

Програмні результати навчання, формуванню яких сприяє навчальна дисципліна:

РН 3 – формувати педагогічно доцільну партнерську міжособистісну взаємодію, здійснювати ділову комунікацію, зрозуміло і недвозначно доносити власні міркування, висновки та аргументацію з питань освіти і педагогіки до фахівців і широкого загалу, вести проблемно-тематичну дискусію;

РН 4 – вільно спілкуватися державною та іноземною мовами усно і письмово для обговорення результатів освітньої, професійної діяльності, презентації наукових досліджень та інноваційних проєктів;

РН 5 – організовувати освітній процес на основі людиноцентрованого, компетентнісного, контекстного підходів та сучасних досягнень освітніх, педагогічних наук, управляти навчально-пізнавальною

діяльністю, об'єктивно оцінювати результати навчання здобувачів освіти;

РН 6 – розробляти та реалізовувати інноваційні й дослідницькі проєкти у сфері освіти/педагогіки, освітнього менеджменту та міждисциплінарного рівня із дотриманням правових, соціальних, економічних, етичних норм;

РН 7 – створювати відкрите освітньо-наукове середовище, сприятливе для здобувачів освіти та спрямоване на забезпечення результатів навчання;

РН 8 – розробляти і викладати освітні курси в закладах освіти, використовуючи методики, інструменти і технології, необхідні для досягнення поставлених цілей;

РН 11 – здійснювати консультативну діяльність у сфері освітнього менеджменту, освітніх, педагогічних наук;

РН 13 – враховувати запити, потреби і можливості споживачів освітніх послуг у процесі організації роботи закладу освіти.

Очікувані результати навчання. У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

знати:

- ✓ знати і розуміти теоретичні засади інклюзивної педагогіки: теорії, концепції, принципи, ключові поняття інклюзивної освіти;
- ✓ міжнародні і вітчизняні законодавчі акти та їх роль у впровадженні інклюзивної освіти;
- ✓ особливості психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими потребами в умовах інклюзивного освітнього середовища;
- ✓ процес оцінки особливих потреб у контексті переходу від медичної до соціально моделі в освіті;
- ✓ деонтологічні норми у процесі оцінювання розвитку і особливих потреб дитини;
- ✓ особливості організації освітнього процесу в інклюзивному закладі освіти;
- ✓ специфіку діяльності вчителя, асистента вчителя, вузьких фахівців з організації та впровадження інклюзивного навчання з урахуванням особливостей взаємодії з іншими учасниками освітнього процесу в системі інклюзивної освіти.

вміти:

- ✓ формулювати аргументи на підтримку розвитку інклюзивної освіти, виразити позитивне ставлення і адекватне сприймання інклюзивної освіти;
- ✓ провести консультування учасників освітнього процесу у процесі забезпечення психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі;
- ✓ планувати, організовувати і реалізовувати первинне оцінювання розвитку і особливих освітніх потреб дитини;
- ✓ застосовувати набуті теоретичні знання при вирішенні практичних завдань;
- ✓ будувати та підтримувати партнерські стосунки з іншими учасниками інклюзивного навчання (різнопрофільними фахівцями та батьками дітей);
- ✓ здійснювати освітній процес із позицій колегіальності та урахування особливих освітніх потреб школярів, здійснювати адаптації та модифікації курикулуму та методики викладання;
- ✓ вміти розробляти та реалізовувати індивідуальні навчальні плани та індивідуальні програми розвитку дітей з особливими освітніми потребами на основі визначення їхніх потреб, потенційних можливостей та сильних сторін.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 90 годин, що становить 3 кредити ЄКТС.

3. Зміст навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Інклюзивне навчання як стратегічний напрям системи освіти України

Тема 1. Інклюзивна освіта як модель соціального устрою: генезис, теоретичні та практичні засади інклюзивної освіти

Історичне підґрунтя інклюзивної освіти. Сутність інклюзивного навчання. Інклюзивна освіта як концепція створення рівних можливостей. Теорії та принципи інклюзивної освіти. Особливості традиційного та інклюзивного підходів до освіти. Переваги інклюзивного навчання та основні чинники розвитку інклюзивного навчання. Визначення понять «інклюзія», «інтеграція», «порушення психофізичного розвитку», «особливі потреби». Соціальна та медична моделі розуміння інвалідності. Упровадження інклюзивної освіти у межах реалізації Концепції Нової української школи. Індекс інклюзії: розвиток навчання та участі в життєдіяльності закладу освіти.

Тема 2. Нормативно-правова база забезпечення інклюзивної освіти

Основні міжнародні документи у галузі прав людини, міжнародне законодавство у сфері освіти дітей з особливими освітніми потребами. Конвенція ООН про права дитини, Конвенція ООН про права людей з інвалідністю. Механізми забезпечення інклюзивної освіти у міжнародних документах та законодавстві. Сучасна освітня нормативно-правова база інклюзивної освіти. Міжнародна політика і законодавча база в документах ЮНЕСКО. Іноваційність Саламанкської декларація. Реформування освітньої системи України. Особливості розвитку інклюзивної освіти в Україні. Досвід упровадження інклюзивної освіти в різних країнах світу.

Тема 3. Соціально-особистісні компетентності та професійні домінанти фахівця з інклюзивної освіти.

Професійно важливі якості особистості педагога, який працює в умовах інклюзії. Продуктивний рівень сформованості інклюзивної компетентності педагогічного працівника. Критерії готовності до інклюзивної діяльності. Порівняльна характеристика професійного співробітництва з іншими стилями взаємовідносин. Вплив міжвідомчого партнерства та професійного співробітництва на організацію навчання дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзії. Стилі взаємодії суб'єктів інклюзивного навчання. Періодизація процесу розвитку інклюзивної педагогіки як науки про навчання і виховання дітей з особливими освітніми потребами у загальноосвітньому просторі. Змістова характеристика періодів становлення і розвитку інклюзивної педагогіки. Розгляд трансформації методологічних підходів до спільного навчання і виховання дітей з особливими освітніми потребами.

Змістовий модуль 2. Основи партнерської взаємодії суб'єктів інклюзивного навчання.

Тема 4. Особливості організації інклюзивного освітнього середовища як системи соціальних зв'язків і відношень у галузі освіти.

Доступність і концепція універсального дизайну як важливі умови забезпечення інклюзивної освіти в контексті безбар'єрного простору людини. Трагування доступності у Конвенції ООН про права людей з інвалідністю. Правове забезпечення архітектурної доступності в Україні. Компенсаторні та допоміжні засоби для дітей з особливими освітніми потребами. Основні підходи до застосування концепції універсального дизайну у навчанні. Основні поняття «доступність», «універсальний дизайн», «універсальний дизайн в освіті», «скафолдінг». Особливості організації освітнього процесу в інклюзивному закладі освіти як системи соціальних зв'язків і відношень у галузі освіти. Основні бар'єри на шляху впровадження інклюзивної освіти: фізичні, інформаційні, інституційні, ментальні.

Тема 5. Механізми підтримки дітей з особливими освітніми потребами з боку державних освітніх структур. Соціоосвітнє партнерство.

Система управління та рівні менеджменту інклюзивної освіти. Аналіз системи надання освітніх послуг дітям з особливими освітніми потребами. Особливості впровадження інклюзивного навчання в Україні, ресурсні можливості інклюзивної освіти. Міжгалузеве та міжвідомче партнерство на інституційному рівні в питаннях допомоги дітям з ООП. Інклюзивні заклади освіти. Інклюзивно-ресурсні центри. Деонтологія інклюзивної освіти як вчення про проблеми моралі та моральності. Деонтологічні норми у процесі оцінювання розвитку і особливих потреб дитини.

Тема 6. Організація системи психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами.

Шляхи впровадження партнерської взаємодії в практику роботи інклюзивного закладу. Поняття про психолого-педагогічний супровід дитини з особливими освітніми потребами в інклюзивному освітньому просторі. Складники психолого-педагогічного супроводу. Склад та функції команди психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами у закладі освіти. Психолого-педагогічні та корекційно-розвиткові послуги, як приклад забезпечення психолого-педагогічного супроводу. Батьки як учасники команди психолого-педагогічного супроводу. Принципи взаємодії учасників команди психолого-педагогічного супроводу дитини з ООП.

Тема 7. Сутність та принципи роботи асистента вчителя в класі з інклюзивною формою навчання як учасника освітнього процесу.

Основні завдання асистента вчителя. вчителя. Організаційні, навчально-розвивальні, діагностичні, прогностичні, консультативні функції асистента вчителя. Педагогічна етика. Компетентності асистента вчителя. Формування ефективних стосунків між учителем та асистентом учителя. Роль асистента вчителя у забезпеченні навчальних та інших потреб учнів. Порівняння обов'язків учителя та асистента вчителя. Принципи та засади спільного викладання.

Модуль 3. Особливості розвитку та педагогічної підтримки дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання.

Тема 8. Закономірності розвитку дитини на різних етапах онтогенезу та компенсаторні можливості дитячої психіки.

Психічний розвиток дітей: генеза проблеми. Можливості реабілітації та реабілітації у формуванні та відновленні психічних та фізичних функцій дитини. Класифікація дітей за українським законодавством, яким необхідно надавати особливі освітні потреби. Особливі освітні потреби, пов'язані з

особливою організацією освітнього процесу. Особливі освітні потреби, пов'язані з адаптацією змісту загальної освітньої програми. Особливі освітні потреби, пов'язані з адаптацією способів подання навчального матеріалу. Особливі освітні потреби, пов'язані з подоланням труднощів у розвитку, адаптації та соціалізації.

9. Розробка та реалізація індивідуальної програми розвитку (ІПР) дитини з особливими освітніми потребами.

Організація роботи в класі відповідно до потреб учнів. Курикулум навчального та корекційно-розвивального процесів. Індивідуальна програма розвитку як умова надання якісних послуг учням з особливими освітніми потребами. Технології диференційованого викладання: адаптації та модифікації змісту та процесу навчання. Індивідуальний навчальний план та його складові. Концептуальні і методологічні засади організації процесу оцінювання. Зміна існуючої системи оцінки особливих освітніх потреб у контексті переходу від медичної до соціальної моделі в освіті. Характеристика сфер розвитку дитини, основні концепції та підходи до них. Методики реалізації первинного та комплексного оцінювання на рівні закладу освіти.

Тема 10. Педагогічні умови оптимізації процесу соціалізації дітей з особливими освітніми потребами.

Сутність процесів адаптації, соціалізації, інтеграції. Основні механізми та агенти процесу соціалізації людини. Фактори соціалізації. Труднощі процесу соціалізації дітей з особливими освітніми потребами. Формування життєвої компетентності у дітей з особливими освітніми потребами для налагодження дружніх стосунків в учнівському колективі. Педагогічні умови оптимізації процесу соціалізації дітей з особливими освітніми потребами. Ефекти соціалізації особистості школяра в когнітивній, емоційній та поведінковій сферах. Умови виховання толерантності в учнівському колективі інклюзивного освітнього простору.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви тем	Кількість годин							
	Денна форма				Заочна форма			
	усього	у тому числі			усього	у тому числі		
		л	п	с.р.		л	п	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Змістовий модуль 1. Інклюзивне навчання як стратегічний напрям системи освіти України								
Тема 1. Інклюзивна освіта					8	2		6

як модель соціального устрою: генезис, теоретичні та практичні засади інклюзивної освіти								
Тема 2. Нормативно-правова база забезпечення інклюзивної освіти					8			8
Тема 3. Соціально-особистісні компетентності та професійні доміанти фахівця з інклюзивної освіти					8			8
Разом за змістовий модуль 1					24	2		22
Змістовий модуль 2. Основи партнерської взаємодії суб'єктів інклюзивного навчання								
Тема 4. Особливості організації інклюзивного освітнього середовища як системи соціальних зв'язків і відношень					10	2		8
Тема 5. Механізми підтримки дітей з особливими освітніми потребами з боку державних освітніх структур. Соціоосвітнє партнерство.					6			6
Тема 6. Організація системи психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами					8		2	6
Тема 7. Сутність та принципи роботи асистента вчителя в класі з інклюзивною формою навчання як учасника освітнього процесу					12			10
Разом за змістовий модуль					36	2	2	30

2								
Змістовий модуль 3. Особливості розвитку та педагогічної підтримки дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання								
Тема 8. Закономірності розвитку дитини на різних етапах онтогенезу та компенсаторні можливості дитячої психіки					10			10
Тема 9. Розробка та реалізація індивідуальної програми розвитку (ІПР) дитини з особливими освітніми потребами					14	2	2	10
Тема 10. Педагогічні умови оптимізації процесу соціалізації дітей з особливими освітніми потребами					6	2		6
Разом за змістовий модуль 3					30	4	2	26
Усього годин					<u>90</u>	8	4	78

5. Теми практичних/семінарських занять/ заочна

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Організація системи психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами	2
2.	Розробка та реалізація індивідуальної програми розвитку дитини з особливими освітніми потребами	2

6. Самостійна робота/ заочна

№	Назва теми	Кількість

з/п		годин
Змістовий модуль 1. Інклюзивне навчання як стратегічний напрям системи освіти України		
1.	<i>Інклюзивна освіта як модель соціального устрою: генезис, теоретичні та практичні засади інклюзивної освіти.</i> Проаналізувати переваги інклюзивної освіти для різних учасників освітнього процесу. Ведення тематичного словника	6
2.	<i>Нормативно-правова база забезпечення інклюзивної освіти.</i> Здійснити порівняльну характеристику міжнародного та національного законодавства у сфері інклюзивного навчання. Результати подати у вигляді таблиці. Ведення тематичного словника	8
3.	<i>Соціально-особистісні компетентності та професійні домінанти фахівця з інклюзивної освіти.</i> Скласти психологічний портрет особистості педагога, який працює в умовах інклюзії	8
Змістовий модуль 2. Основи партнерської взаємодії суб'єктів інклюзивного навчання		
4.	<i>Особливості організації інклюзивного освітнього середовища як системи соціальних зв'язків і відношень у галузі освіти.</i> Навести приклади досвіду упровадження інклюзивного навчання в конкретному закладі освіти, з посиланнями на міжнародне та національне законодавство, керуючись гуманістичними принципами розбудови якісного інклюзивного простору. Скласти конспект самостійно опрацьованих тем згідно з правилами цитування	8
5.	<i>Механізми підтримки дітей з особливими освітніми потребами з боку державних освітніх структур.</i> Соціоосвітнє партнерство. Сформулювати основні деонтологічні вимоги до діяльності педагогічних працівників у процесі оцінювання розвитку і особливих потреб дитини	6
6.	<i>Організація системи психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами.</i> Підготувати мультимедійну презентацію помічника-радника для вчителів, батьків, дітей-однолітків, які навчаються разом із дітьми з особливими потребами	6
7.	<i>Сутність та принципи роботи асистента вчителя в класі з інклюзивною формою навчання як учасника освітнього</i>	10

	<i>процесу. Скласти методичні рекомендації для асистента вчителя класу з інклюзивною формою навчання щодо створення безбарерного фізичного середовища для дітей з порушеннями комунікативної сфери.</i>	
Змістовий модуль 3. Основи партнерської взаємодії суб'єктів інклюзивного навчання		
8.	<i>Закономірності розвитку дитини на різних етапах онтогенезу та компенсаторні можливості дитячої психіки. Визначити та обґрунтувати особливі освітні потреби дитини на основі інклюзивного кейсу розвитку дитини, використовуючи метод моделювання, враховуючи вік дитини, особливі освітні потреби, потенційні можливості та сильні сторони</i>	10
9.	<i>Розробка та реалізація індивідуальної програми розвитку (ІПР) дитини з особливими освітніми потребами. Визначити основні завдання кожного етапу розробки ІПР, використовуючи сучасні технології викладання, навести приклади сфер застосування модифікацій освітніх програм, використовуючи проєктну діяльність</i>	10
10.	<i>Педагогічні умови оптимізації процесу соціалізації дітей з особливими освітніми потребами. Охарактеризувати педагогічні умови процесу соціалізації дітей з особливими освітніми потребами молодшого шкільного віку (3-4 кл.). Ведення тематичного словника</i>	4
	Усього	76

7. Методи навчання: лекції, практичні заняття, дискусії, дослідження, бесіда, мозковий штурм, метод проєктів, робота в малих групах, ділові ігри, інтерактивні вправи, організація самостійної роботи.

8. Методи контролю: експрес-опитування, індивідуальне опитування, фронтальне опитування, захист індивідуального науково-дослідного завдання, звіт за інформаційними повідомленням, письмові роботи, творчі завдання, аргументований виступ, моделювання, захист портфоліо, поточне тестування, поточний письмовий тест.

9. Питання для самоконтролю

1. Охарактеризуйте статті Закону України «Про освіту», які стосуються надання освітніх послуг дітям з особливими освітніми потребами, та їх значення для розвитку вітчизняної інклюзивної освіти.
2. Які є рівні надання підтримки дітей з ООП в закладах загальної середньої освіти, критерії їх визначення та механізми отримання підтримки в освітньому процесі. Наведіть приклади фінансового забезпечення кожного рівня.
3. Охарактеризуйте вимоги до навчально-методичного забезпечення інклюзивного навчання учнів з особливими освітніми потребами.
4. Розкрийте технологію розроблення індивідуальної програми розвитку учня класу з інклюзивною формою навчання.
5. Чим характеризується індивідуальна освітня траєкторія дитини з ООП в закладі освіти, механізми її реалізації.
6. Проаналізуйте медичну та соціальну модель інвалідності. Визначте основні характеристики інклюзивної моделі в освіті.
7. Охарактеризуйте інклюзивну освіту осіб з особливими освітніми потребами в освітологічному контексті та визначте її місце в освітній системі України.
8. Проаналізуйте сучасні проблеми інклюзивного навчання та виховання дітей з особливими освітніми потребами в Україні.
9. Проаналізуйте досвід упровадження інклюзивної освіти в різних країнах.
10. Охарактеризуйте значення вивчення зарубіжного досвіду для розвитку інклюзивної освіти в Україні.
11. Охарактеризуйте національне законодавство у сфері освіти дітей з особливими освітніми потребами.
12. Проаналізуйте українське законодавство щодо забезпечення рівного доступу дітям з особливими освітніми потребами до якісної освіти.
13. Охарактеризуйте особливості навчально-виховної роботи в закладі освіти з інклюзивною формою навчання.
14. Проаналізуйте переваги інклюзивної освіти для всіх учасників освітнього процесу.
15. Охарактеризуйте основні бар'єри на шляху впровадження інклюзивної освіти: фізичні, інформаційні, інституційні, ментальні.
16. Охарактеризуйте цінності інклюзивної освіти. Визначте роль школи у просуванні інклюзивних цінностей.
17. Дайте порівняльну характеристику інклюзивного та інтегрованого навчання за такими критеріями: форма організації освітнього процесу, зміст освіти, освітні результати, взаємодія і комунікація дітей.

18. Дайте порівняльну характеристику інклюзивного та інтегрованого навчання за такими критеріями: зміст освіти, умови і можливості реалізації соціальної функції освіти, використання потенціалу батьків, суть освіти.
19. Охарактеризуйте структуру індивідуальної програми розвитку дитини та визначте етапи роботи над створенням ІПР дитини.
20. Охарактеризуйте поняття «професійне співробітництво команди психолого-педагогічного супроводу в інклюзивному середовищі».
21. Визначте напрями психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими потребами у закладі освіти з інклюзивною формою навчання.
22. Охарактеризуйте особливості роботи фахівця зі спеціальної освіти в інклюзивних закладах освіти.
23. Поясніть порядок оформлення дитини з особливими освітніми потребами до інклюзивного закладу освіти.
24. Проаналізуйте роль психолого-педагогічного супроводу для забезпечення індивідуальної освітньої траєкторії дитини з особливими освітніми потребами в інклюзивному закладі освіти.
25. Проаналізуйте основні підходи до застосування концепції універсального дизайну у навчанні.
26. Охарактеризуйте психолого-педагогічні та корекційно-розвиткові послуги у системі психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному освітньому просторі за рівнями підтримки.
27. Визначте склад та функції команди психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в інклюзивному освітньому середовищі.
28. Охарактеризуйте генезу становлення і розвитку інклюзивної педагогіки в Україні як галузі педагогічного знання скрізь призму розвитку освіти для дітей з особливими потребами за кордоном і в Україні.
29. Проаналізуйте періодизацію процесу розвитку інклюзивної педагогіки як науки про навчання і виховання дітей з особливими освітніми потребами у загальноосвітньому просторі.
30. Дайте коротку змістову характеристику періодів становлення і розвитку інклюзивної педагогіки.
31. Охарактеризуйте концептуальні засади організації процесу оцінювання.
32. Розкрийте суть зміни існуючої системи оцінки освітніх потреб у контексті переходу від медичної до соціальної моделі в освіті.

33. Розкрийте типи оцінювання розвитку дитини за рівнем його реалізації: первинний і комплексний.
34. Охарактеризуйте методики реалізації первинного оцінювання на рівні закладу освіти.
35. Дайте загальну характеристику діяльності інклюзивно-ресурсних центрів щодо здійснення оцінки особливих потреб дітей.
36. Охарактеризуйте сучасні проблеми інклюзивного навчання та шляхи їх вирішення.
37. Розкрийте основні завдання та роль асистента вчителя, функції асистента вчителя: організаційні, навчально-розвивальні, діагностичні, прогностичні, консультативні.
38. Визначте компетентності асистента вчителя: знання, уміння, особистісні характеристики.
39. Проаналізуйте роль асистента вчителя у забезпеченні особливих освітніх потреб учнів. Порівняйте обов'язки учителя та асистента вчителя.
40. Проаналізуйте роль спеціального педагога у забезпеченні особливих освітніх потреб учнів. Порівняйте обов'язки спеціального педагога та асистента вчителя.

10. Критерії оцінювання результатів навчання

Критерії оцінювання за різними видами роботи

Вид роботи	Бали	Критерії
Практичне заняття (усні відповіді)	8-10	Здобувач вищої освіти активно бере участь у занятті. Правильно з творчим підходом виконує завдання, висловлює обґрунтовані міркування, наводить доцільні приклади.
	4-7	Здобувач вищої освіти не виявляє активність на занятті чи виявляє епізодично, відповіді надає правильні, але шаблонні. Має певні труднощі щодо обґрунтування власної думки.
	1-3	Здобувач освіти лише спостерігає за заняттям, не може самостійно виконати завдання.
Самостійна робота (письмові завдання, пошуково-дослідницькі, творчі завдання)	7-8	Тема розкрита повно, логічно, обґрунтовано. Завдання виконано творчо і оригінально. Дотримані вимоги до письмових завдань і правил цитувань.
	2-6	Завдання виконане стандартними фразами, але дотримані вимоги до письмових завдань і правил цитувань.
	1	Завдання виконано частково, формально, є суттєві помилки.
Самостійна робота (проектування / моделювання)	7-8	Завдання виконано оригінально, з творчим підходом, з дотриманням всіх етапів проектування/моделювання та методичних рекомендацій. Розроблено презентацію, яка розкриває тему і суть завдання.

	2-6	Завдання виконано стандартно, але з дотриманням всіх етапів проектування/моделювання та методичних рекомендацій. Презентація не виразна, повністю дублює текст завдання.
	1	Завдання виконано з суттєвими помилками, з порушенням етапів проектування/ моделювання та без дотримання методичних рекомендацій. Презентація відсутня.

Критерії оцінювання за всіма видами контролю

Бали			Критерії оцінювання навчальних досягнень	
За національною шкалою	Шкала ЄКТС		Теоретична підготовка	Практична підготовка
	Здобувач вищої освіти			
2...5	1...100	F...A		
5	90 ... 100	A	Здобувач освіти виявив всебічні, систематичні й глибокі знання з питань знання історії розвитку інклюзивної освіти, основних сучасних напрямків інтеграції людей з особливими потребами в соціум та підвищення рівня якості життя та взаємовідносин у суспільстві, розкрив зміст організації інклюзивного освітнього середовища, сутність психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами. Матеріал викладений логічно, послідовно, без помилок, з проявленням здатності студента диференціювати, інтегрувати знання щодо особливостей інклюзивної освіти.	Здобувач освіти вільно орієнтується в питаннях інклюзивної освіти, здійснює аналіз нормативної науково-педагогічної джерельної бази, узагальнює результати аналізу літературних джерел. орієнтується у матеріалі, що проаналізовано. Використовує додаткові педагогічні джерела. Активно приймає участь у дискусіях
4	75 ... 89	C ... B	Здобувач освіти виявив загалом добрі знання навчального матеріалу з питань історії розвитку інклюзивної освіти, основних сучасних напрямків інтеграції людей з особливими потребами в соціум та підвищення рівня якості життя та взаємовідносин у суспільстві. Розкрито зміст	Завдання самостійної роботи виконано, однак висновки потребують подальшого осмислення та відповідності до подальшої практичної роботи. Студент невпевнений у власних висновках. Висновки зроблені, але

			організації інклюзивного освітнього середовища, але відповідь потребує доробки, відсутнє узагальнення відповіді, наявні помилки, не пояснюються деякі терміни.	потребують уточнення.
3	60 ... 74	E ... D	Здобувач освіти виявив базові знання основного навчального матеріалу дисципліни, необхідні для подальшого навчання та майбутньої професійної діяльності; в основному виконав завдання, передбачені програмою; Задовільна орієнтація в теоретичних поняттях інклюзивної освіти, розкритий зміст особливостей інклюзивного середовища та психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми але потребує значної доробки	Здобувач освіти задовільна орієнтація в проблемі, поставленій у завданні, відповідь розкрито неповністю, є недоліки.
2	35 ... 59	FX	Здобувач освіти має фрагментарні знання при незначному загальному обсязі навчального матеріалу; відсутні сформовані уміння та навички; під час відповіді студент припускається суттєвих помилок	Виконує частину завдання за допомогою викладача.
2	1 ... 34	F	Здобувач освіти не володіє навчальним матеріалом	Виконує лише елементи завдання, потребує постійної допомоги викладача.

11. Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти

11.1. Для здобувачів вищої освіти заочної форми навчання

Поточний та/або періодичний контроль											Підсумковий контроль	Загальна підсумкова оцінка	
Змістовий модуль 1			Змістовий модуль 2				Змістовий модуль 3						
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7		T8	T9		T10	0	100
CP	CP	CP	CP	CP	CP	CP	П	CP	CP	П	CP		
8	8	8	8	8	8	8	10	8	8	10	8		

Умовні позначення:

T – тема; CP – самостійна робота; П – практичні заняття

12. Методичне забезпечення

1. Конспекти лекцій;
2. Розробки проведення практичних занять;
3. Нормативні документи;
4. Дидактичні матеріали;
5. Комп'ютерні презентації;
6. Друковані періодичні видання;
7. Електронні видання;
8. Ілюстративний матеріал.

13. Рекомендована література

Основна:

1. Асистент вчителя у закладі загальної середньої освіти з інклюзивною формою навчання: навчально-методичний посібник / А. А. Колупаєва та ін. Харків: Видавництво «Ранок», 2019. 216 с.
2. Дятленко Н.М., Софій Н.З., Мартинчук О.В., Найда Ю.М. Навчально-методичний посібник: Асистент учителя в інклюзивному класі; за заг. ред. М.Ф. Войцехівського. Київ: ТОВ Видавничий дім «Плеяди», 2015. 172 с. URL:http://nmcio.ippo.kubg.edu.ua/wp-content/uploads/2015/05/Assist_teacher_4_All_print.pdf (дата звернення: 20.05.2023).
3. Заварова Н.В., Солнцева О.А., Орленко І.М., Павленко К.М. Особливості організації інклюзивного навчання в закладі освіти: методичний посібник. Одеса: Удача, 2020. 248 с.
4. Інклюзивне навчання: Інформаційний посібник для вчителів закладів загальної середньої освіт / упорядники Н. Софій, Н. Михайлівна. Київ, 2019. 60с. URL: http://www.jointaid.org.ua/wp-content/uploads/2019/12/School_inclusive_education_brochure-2019.pdf
5. Інклюзивне навчання: організаційне, змістове та методичне забезпечення: навчально-методичний посібник / за заг. ред. С.П. Миронової. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2015. 236 с.
6. Інклюзія в дії: стратегії впровадження в Україні та світі: колективна монографія / О. Главацька, Н. Горішна, Г. Слосанська та ін. Тернопіль: Осадца Ю.В., 2022. 326 с.
7. Колупаєва А.А., Таранченко О.М. Навчання дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі: навч.-метод. посібник. Харків: Вид. «Ранок», 2019. 304с.
8. Колупаєва А.А., Таранченко О.М. Інклюзивна освіта: від основ до практики: монографія. Київ: ТОВ «АТОПОЛ», 2016. 152 с. (Серія «Інклюзивна освіта»).
9. Литвин І.М., Басик В.В., Гавриленко Т.М., Галушко М.І. Розвиток професійних компетентностей педагогічних працівників, які працюють з

- дітьми з особливими освітніми потребами: навч.-метод. посібник. Черкаси: КНЗ «ЧОПОППЧОР», 2020. 80с.
10. Луценко І. В., Василяшко І. П. Індекс інклюзії: загальноосвітній навчальний заклад. Київ: ТОВ ВД «Плеяди», 2015. 96 с.
  11. Максимова О.О. Позиція толерантності вчителя НУШ. Система підготовки майбутніх фахівців у контексті становлення Нової української школи: монографія / за заг. редакцією В. Є. Литнєва, Н. Є. Колесник, Т. В. Завязун. Житомир: Вид. О. О. Євенок, 2019. 344 с.
  12. Організаційні засади діяльності асистента вчителя в інклюзивному класі : метод. посіб. / уклад. О. В. Коган та ін. Харків: «Друкарня Мадрид», 2019. 110 с.
  13. Практика асистента педагога: міжнародний й український контекст: результати дослідження. О.Федоренко, О.Мартинчук, Н.Софій, Г.Лук'янова, О. Кошіль, Т. Симоненко, Л. Байда, Ю. Найда. Київ: ФОП Парашин, 2020. 122 с.
  14. Софій Н.З. Спільність зусиль: фахівці в інклюзивному класі: навчально-методичний посібник. Київ: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди». 2016. 108 с.
  15. Тимошко Г.М., Гладуш В.А. Розвиток комунікативної компетентності педагогів в умовах інклюзивного освітнього середовища: монографія. Ніжин: Видавець Лисенко М.М., 2023. 192 с.
  16. Тім Лорман, Джоан Деплер, Девід Харві Інклюзивна освіта. Підтримка розмаїття у класі: практ. посібник. Київ: СПД-ФО Парашин І.С., 2010. 296 с. URL: <http://www.ussf.kiev.ua/ieeditions/37/> (дата звернення 23.05.2023).
  17. Чайка М. С., Усатенко Г. В., Кривоногова О. В. Теорія та практика використання альтернативної комунікації для осіб з особливими освітніми потребами: навч.-метод. посібник. Київ: ФОП Усатенко Г. В., 2021. 80 с.
  18. Ягоднікова В.В., Солнцева О.А Чинники розбудови інклюзивного освітнього середовища. *Вісник науки та освіти*. Київ: Наукові перспективи, 2023, № 3(9), С.630-645. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/vno/issue/view/134> (дата звернення 20.05.2023).

Додаткова:

1. Гладуш В.А. Кроки запровадження інклюзивної освіти в Україні. *Актуальні проблеми педагогіки: зб. наук. Праць*. ДНУ ім. Олесь Гончара, 2017. №. 4. с. 39–46.
2. Григоренко В. Л. Соціокультурна динаміка суспільства щодо соціального виховання дітей з інвалідністю: шлях до інклюзивної освіти. Педагогіка та психологія: зб. наук. пр. ХНПУ ім. Г. С. Сковороди / за заг. ред. І. Ф. Прокопенка, С. Т. Золотухіної. Харків: Щедра садиба плюс, 2015. Вип. 48. С. 191–202.
3. Інклюзивне навчання в закладах загальної середньої освіти: керівництво для тренерів: навч. Метод. посібник. Упорядники Софій Н., Найда Ю., Солнцева О. та ін. Київ: Відродження, 2018. 174 с.
URL: <https://www.slideshare.net/AnnaStruchkova/ss-128914769> (дата звернення 22.04.2023).

4. Колупаєва, А. Освіта дітей з особливими потребами за часів незалежності України: етапність у стратегічному вимірі. *Особлива дитина: навчання і виховання*, 2016. № 3. С. 7–18.
5. Мартинчук О.В. Інклюзивна освіта: освітологічний. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського*. Миколаїв, 2016. № 3. С. 146-150. URL:<http://elibrary.kubg.edu.ua/15260/> (дата звернення: 01.06.2023).
6. Наконечна Л. Прогностичний потенціал компаративного педагогічного дослідження інклюзивної освіти в країнах Північної Америки та України. *Особлива дитина: навчання і виховання*, 2017. № 2. С. 34–41.
7. Організація індивідуальної освітньої траєкторії для дитини з особливими потребами в закладі загальної середньої освіти: навч.-метод. посібник/ за ред. О. Голентовської. Житомир: Полісся, 2020. 132с.
8. Організаційно-методичні засади діяльності інклюзивно-ресурсних центрів: навч.-метод. посібник / за заг. ред. М. А. Порошенко. Київ, 2018. 252 с.
9. Оформлення індивідуальної програми розвитку дитини за новим зразком: методичні матеріали / за ред. О. Голентовської. Житомир: КЗ «Житомирський ОППЮ» ЖОР, 2021. 13 с.
10. Садова І. Особливості підготовки майбутнього вчителя до навчання дітей з особливими потребами в умовах інклюзивної освіти. *Актуальні питання гуманітарних наук*, 2015. С. 313-318.
11. Солнцева О.А. Теоретичні засади інклюзивного освітнього середовища. *Актуальні проблеми педагогічної освіти в XXI столітті: Матеріали II науково-практичної студентської конференції здобувачів вищої освіти*. м. Одеса, 24.03.2022. С. 34-36.
12. Сучасні засоби ІКТ підтримки інклюзивного навчання: навчальний посібник. А. В. Гета, В. М. Заїка, В. В. Коваленко та ін. / за заг. ред. Ю. Г. Носенко. Полтава: ПУЕТ, 2018. 261 с.
13. Як зробити онлайн-уроки інклюзивними: практичні рекомендації / упорядники Н. Софій, О. Федоренко. Київ: 2021, 68 с.

Інформаційні ресурси

1. Державна науково-педагогічна бібліотека України ім. В. Сухомлинського URL: <https://dnpb.gov.ua>
2. Інститут спеціальної педагогіки та психології ім. М. Ярмаченка НАПНУ URL: <http://ispukr.org.ua/>
3. Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського. URL: <http://www.nbuv.gov.ua>
4. Офіційні сайти державних та міжнародних установ: Офіційний сайт Верховна Рада України www.portal.rada.gov.ua Кабінет Міністрів України. URL: www.kmu.gov.ua
5. Офіційні сайти періодичної літератури: Офіційний сайт Особлива дитина: навчання та виховання www.csnukr.in.ua Науковий вісник УМО. Серія: педагогіка. URL: www.umo.edu.ua/pedagoghika

Електронні інформаційні ресурси

http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi	Верховна Рада України
www.mon.gov.ua	Міністерство освіти і науки України
https://osvita.odessa.gov.ua/	Департамент освіти і науки Одеської обласної державної адміністрації
http://www.znannya.info	Інформаційний портал «Знання»
http://www.osvita.ua	Освітній портал Освіта.UA
http://www.intellect-invest.org.ua	Портал сучасних педагогічних ресурсів
http://www.ukped.com	Українська педагогіка.
http://www.intel.com/cd/corporate/education/emea/ukr/index.htm	Intel® у сфері освіти

Наукові бібліотеки

http://www.nbu.gov.ua/	Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського
http://www.nbu.gov.ua/eb/ep.html	Електронний фонд наукових публікацій
http://www.library.edu-ua.net/	Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В.О. Сухомлинського (Київ)
http://www.odnb.odessa.ua/	Одеська національна наукова бібліотека
https://www.biblioteka.od.ua/	Одеська обласна універсальна наукова бібліотека ім. М.С. Грушевського
https://vnmzpv.odessaedu.net/	Відділ інформаційно-ресурсного забезпечення КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради»